

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA
úsek inšpekčnej činnosti
Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

**Správa o stave a úrovni uplatňovania princípu rovnakého prístupu k vzdelávaniu pri
prijímaní žiakov do špeciálnej základnej školy v školskom roku 2018/2019
v Slovenskej republike**

Základné údaje o škole a žiakoch

Štátna školská inšpekcia vykonala tematické inšpekcie s cieľom zistiť stav a úroveň uplatňovania princípu rovného prístupu k vzdelávaniu pri prijímaní žiakov do špeciálnej základnej školy (ŠZŠ) v 22 ŠZŠ (21 štátnych a 1 cirkevná) v 7 krajoch Slovenskej republiky (Bratislavský, Trnavský, Trenčiansky, Žilinský, Banskobystrický, Prešovský a Košický). Z nich 21 plnoorganizovaných a 1 škola neplnoorganizovaná. S vyučovacím jazykom slovenským bolo 20 škôl a 2 s vyučovacím jazykom maďarským. Kontrolované subjekty mali 12 elokovaných pracovísk. V školách sa vzdelávalo spolu 1 878 žiakov v 263 triedach, z toho 39 % žiakov z marginalizovanej rómskej komunity (MRK). Inšpekčná činnosť bola zameraná na 717 žiakov vzdelávaných v prípravnom až 4. ročníku. V tabuľke 1 uvádzame prehľad o počte žiakov vzdelávaných podľa vzdelávacích programov (varianty A, B, C) a špecifik, ktorí boli prijatí za posledných 5 rokov (prípravný až 4. ročník) do ŠZŠ.

Tab. 1 Počet žiakov podľa vzdelávacích programov a špecifik

Špecifiká žiakov	Počet žiakov
Vzdelávaní podľa variantu A	1 232
Vzdelávaní podľa variantu B	325
Vzdelávaní podľa variantu C	230
Nezaradení do vzdelávacích variantov	91
Spolu	1 878
Z toho	
✓ viacnásobne postihnutí	435
✓ vzdelávaní podľa IVP	381
✓ pochádzajúci z MRK	734

Školský klub detí (ŠKD) navštevovalo 454 žiakov, z toho 128 žiakov (28 %) z MRK. Povinnú školskú dochádzku plnilo mimo územia Slovenskej republiky (SR) 51 žiakov. Výchovu a vzdelávanie zabezpečovalo v hodnotených školách 481 zamestnancov, z toho 333 učiteľov, 68 vychovávateľov, 67 asistentov učiteľa pre žiakov so zdravotným znevýhodnením, 4 asistenti vychovávateľa, 6 odborných zamestnancov a 3 pedagogickí zamestnanci ovládajúci rómsky jazyk v písomnej aj ústnej forme, prípadne ovládajúci dialekt miestnej komunity na komunikačnej úrovni. Ani jedna ŠZŠ nezamestnávala asistentov učiteľa pre žiakov z MRK. Vzhľadom na počet žiakov z MRK (39 %) v hodnotených školách je potrebné, aby na školách zamestnávali asistentov učiteľa pre žiakov z MRK a zároveň aj pedagogických, odborných zamestnancov ovládajúci rómsky jazyk v písomnej aj ústnej forme, prípadne ovládajúci dialekt miestnej komunity na komunikačnej úrovni (v

kontrolovaných školách pôsobilo necelé 1 % takýchto pedagogických a odborných zamestnancov).

Prijímanie žiakov do školy

Do ŠZŠ prijímali žiakov prevažne na základe stanoveného zdravotného znevýhodnenia (ZZ) po diagnostických vyšetreniach zameraných na zistenie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb (ŠVVP) vykonaných zariadením výchovného poradenstva a prevencie. Riaditelia kontrolovaných subjektov rozhodli o prijatí žiaka na základe písomnej žiadosti zákonných zástupcov, písomného vyjadrenia školského zariadenia výchovného poradenstva a prevencie k forme vzdelávania a informovaného súhlasu zákonných zástupcov o špecifikách výchovy a vzdelávania v ŠZŠ a o možnostiach ďalšieho vzdelávania po jej absolvovaní.

Súčasťou dokumentácie prijatých žiakov boli rozhodnutia riaditeľa školy o prijatí, vypracované Návrhy na vzdelávanie dieťaťa alebo žiaka so ŠVVP v MŠ, ZŠ, v SŠ a v špeciálnej škole, diagnostické správy z psychologického a špeciálnopedagogického vyšetrenia, správy z odborných lekárskeho vyšetrení.

V pedagogickej a ďalšej dokumentácii niektorých škôl sa vyskytli administratívne nedostatky. Niektorí žiaci ŠZŠ¹ nemali uvedené *v poznámkach triednych výkazov zdravotné znevýhodnenie a vzdelávací variant*, podľa ktorého ich vzdelávali. Dokumentácia žiakov v ŠZŠ² nebola vždy kompletná, chýbali v nej *správy z rediagnostických vyšetrení alebo vyšetrení surdopédom/logopédom* a ojedinele i *žiadosť zákonného zástupcu dieťaťa o prijatie do ŠZŠ*. Negatíva sa prejavili aj *pri prijímaní žiakov do ŠZŠ*, v niektorých prípadoch žiakom chýbali *písomné vyjadrenia príslušných poradenských zariadení k vzdelávaniu v ŠZŠ, špeciálnopedagogické vyšetrenia realizovali až po ich prijatí do školy, psychologické vyšetrenia vykonali v zariadeniach mimo rezortu školstva*³ a v ojedinelých prípadoch bolo *rozhodnutie o prijatí pred prerokovaním na zasadnutí pedagogickej rady. Rediagnostické vyšetrenia žiakov realizovali väčšinou po prvom roku plnenia povinnej školskej dochádzky, ale aj po druhom i treťom roku školskej dochádzky alebo úplne absentovali na 1. stupni*.

Analýzu správ z psychologických a špeciálnopedagogických vyšetrení vykonávali odborníčky z praxe. Zistili, že diagnostické správy boli vypracované s nedostatkami, líšili sa rozsahom (niektoré boli podrobné, iné stručné), kvalitou, v niektorých sa opakovali odporúčania a závery z predchádzajúcich správ. V iných záveroch chýbali *odporúčania na poskytovanie ďalšej odbornej starostlivosti, zistenia špecifické pre daného žiaka s dosahom na jeho výkon v škole, informácie o silných a slabých stránkach žiaka s odporúčaním na ich rozvíjanie, použité diagnostické testy psychologického vyšetrenia a diagnostické metódy*. Odborníčky z praxe na základe analýzy správ upozornili aj na nevhodné použitie *Wechslerovej intelligenčnej škály (WISC III)*, z dôvodu *slabej znalosti slovenského jazyka* u niektorých žiakov. Vzhľadom na uvedené skutočnosti odborníčky z praxe navrhli **22 žiakom rediagnostické vyšetrenie**.

¹ ŠZŠ, Trnavská 2, Senec;

² ŠZŠ, Richnava 189;

³ Ambulancia klinickej psychológie a psychoterapie; ambulancia klinického psychológa; odborné vyšetrenie pedopsychiatra;

Obsah vzdelávania

Školské vzdelávacie programy (ŠkVP) vo všetkých hodnotených ŠZŠ vychádzali zo vzdelávacieho programu (VP) pre žiakov s ľahkým, stredným a ťažkým alebo hlbokým stupňom mentálneho postihnutia, pre žiakov s viacnásobným postihnutím a pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi poruchami pre primárne vzdelávanie. Vypracovali ich v súlade s požiadavkami školského zákona a rozpracovali na podmienky škôl. Obsahovali osobitosti, podmienky výchovy a vzdelávania pre uvedených žiakov, avšak *väčšina škôl nevenovala pozornosť rozpracovaniu špecifik a podmienok vzdelávania žiakov z MRK* aj napriek tomu, že ich v škole vzdelávali. V dvoch ŠZŠ⁴ len *okrajovo zapracovali vzdelávanie žiakov s autizmom*, absentoval *popis osobitostí ich vzdelávania*. Učebné plány väčšiny hodnotených škôl vychádzali z rámcových učebných plánov uvedených vo VP. Školy mali k učebným plánom vypracované poznámky, ktoré obsahovali podrobnosti organizácie vyučovania vzhľadom na osobitosti žiakov. Disponibilné hodiny ŠZŠ využívali na posilnenie hodinovej dotácie existujúcich alebo nových vyučovacích predmetov podľa variantov a ročníkov. Súčasťou ŠkVP boli učebné osnovy jednotlivých predmetov s uvedením tém, časovej dotácie, medzipredmetových vzťahov a učebných pomôcok. ŠkVP prerokovali v pedagogickej rade a rade školy vo všetkých kontrolovaných subjektoch a oznam o ich umiestnení zverejnili na verejne dostupnom mieste pri vstupe do budov škôl, u riaditeľov škôl, prípadne na webovom sídle školy.

Žiaci, ktorí sa nevzdelávali podľa VP, mali vypracované IVP, ktoré zväčša rešpektovali ich ŠVVP. Podľa IVP školy vzdelávali *20 % žiakov*. Nedostatkom IVP v jednej škole⁵ bolo rozpracovanie obsahu vzdelávania *prevažne len na vyučovacie predmety maďarský jazyk a literatúru, matematika a vecné učenie*. Žiaka s diagnostikovanou pervazívnou vývinovou poruchou *nevzdelávali podľa VP pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami s MP* v súlade s odporúčaniami poradenského zariadenia. V inej škole⁶ *nevypracovali IVP žiačke s viacnásobným postihnutím a žiačke s ťažkým stupňom MP* a zároveň *nesprávne zaradili žiaka s MP do 1. ročníka ŠZŠ*, napriek odporúчанию poradenského zariadenia na jeho *zaradenie do 2. ročníka*. Žiaka s MP pred prijatím do ŠZŠ *vzdelávali v podmienkach ZŠ v nultom ročníku a dva školské roky v 1. ročníku*, ktorý ukončil s celkovým hodnotením *prospel*. Opakovanie prvého ročníka, ktorý už úspešne absolvoval, keďže prospel, je prejavom zlyhania systému, v ktorom každý žiak, ktorý úspešne ukončil ročník, má automaticky postúpiť do vyššieho ročníka.

V ďalšej ŠZŠ⁷ sa kontrolou pedagogickej dokumentácie zistilo, že riaditeľka školy v aktuálnom školskom roku nekompetentne *vydala rozhodnutie o oslobodení žiakov od vzdelávania sa v niektorých predmetoch*⁸ na celý školský rok *bez žiadosti zákonných*

⁴ ŠZŠ s MŠ ako organizačná zložka Spojenej školy, Brezová 1, Senica; ŠZŠ internátna – Bennlakásos Speciális Alapiskola ako organizačná zložka Spojenej školy, Gorkého 4/90, Okoč – Ekecs;

⁵ ŠZŠ s VJM, Hviezdoslavova 24, Rimavská Sobota;

⁶ ŠZŠ, Ul. SNP 49, Krompachy;

⁷ ŠZŠ, Matice slovenskej 11, Prešov;

⁸ Fyzika, dejepis, chémia, rozvíjanie komunikačnej schopnosti, informatika, občianskej náuky, pracovného vyučovania, hudobnej výchovy, výtvarnej výchovy a telesnej výchovy.

zástupcov žiakov i bez odporúčenia praktického lekára pre deti a dorast. Pričom poradenské zariadenie v záveroch diagnostických správ odporučilo individuálne vzdelávanie, čo súvisí s oslobodením žiaka od povinnosti dochádzať do školy, s úpravou rozsahu vyučovania a znížením počtu hodín, nie oslobodením žiakov od vzdelávania sa niektorých predmetov, ak to neurčia výsledky odborného vyšetrenia. Zároveň vydala na základe žiadostí⁹ zákonných zástupcov žiakov aj *rozhodnutia o ich vzdelávaní podľa IVP*, ale súčasťou dokumentácie týchto žiakov *IVP neboli vypracované*. Nekompetentné rozhodnutia riaditeľov škôl môžu významne ovplyvniť kvalitu vzdelávania žiakov a príležitosť šanci v ich ďalšom vzdelávaní.

Kvalifikačné predpoklady a požiadavky na pedagogických a odborných zamestnancov

Všetci riaditelia hodnotených ŠZŠ a ich zástupcovia splňali zákonom stanovené kvalifikačné požiadavky na výkon riadiacej funkcie, prípadne boli prihlásení alebo práve sa zúčastňovali funkčného vzdelávania. Pedagogickí a odborní zamestnanci splňali zákonom stanovené kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky na vyučovanie v ŠZŠ, okrem *19 pedagogických zamestnancov*, ktorí si dopĺňali špeciálnopedagogickú spôsobilosť v zákonom stanovenej lehote. Z plánov kontinuálnych vzdelávaní pre daný školský rok vyplynulo, že svoju odbornosť si pedagogickí a odborní zamestnanci zvyšovali prihlasovaním na inovačné, aktualizčné, špecializačné vzdelávanie, kurzy a semináre. Odborné kompetencie si zamestnanci dopĺňali aj samoštúdiom a internými vzdelávacími aktivitami. V osobných dokumentáciách pedagogických a odborných zamestnancov sa nachádzali certifikáty o ukončení početných inovačných, aktualizčných a špecializovaných vzdelávaní a kurzov. Riaditelia všetkých škôl podporovali zvyšovanie odbornosti svojich pedagogických a odborných zamestnancov.

Podmienky vzdelávania

Riaditelia kontrolovaných subjektov vydali školský poriadok, ktorého štruktúra zodpovedala požiadavkám školského zákona, okrem *troch škôl (14 %)*, ktorým v školskom poriadku chýbali *vymedzené práva a povinnosti žiakov, ich zákonných zástupcov, pravidlá vzťahov medzi žiakmi a pedagogickými zamestnancami, podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia detí a žiakov, ich ochrany pred sociálno-patologickými javmi, diskrimináciou a násilím*. Riaditelia škôl školský poriadok prerokovali v pedagogickej rade školy a s orgánmi školskej samosprávy, zverejnené boli v triedach, v zborovni školy, na chodbe, vo vstupe do budovy aj na webových sídlach škôl.

Kontrolované školy mali vytvorené primerané priestorové podmienky, vhodné na realizáciu výchovno-vzdelávacieho procesu. Elokované pracoviská malo zriadených 12 škôl v zmysle zákona. Vstupné priestory kontrolovaných subjektov mali vyzdobené prácami žiakov a nástenkami s informáciami pre zákonných zástupcov a žiakov. Pre výchovu a vzdelávanie slúžili okrem tried aj špeciálne učebne na vyučovanie jednotlivých zložiek pracovného vyučovania (školská kuchynka, školské dielne), školské knižnice, počítačové učebne s pripojením na internet. Klasické triedy zariadili vhodným školským nábytkom, niektoré aj *výškovo nastaviteľným školským nábytkom*, účelne rozmiestneným policovým systémom,

⁹ Predložené žiadosti boli bez dátumu.

učebnými pomôckami (časť z nich mala aj interaktívne tabule a dataprojektor). Triedy prispôbili špecifickým potrebám žiakov s účelne rozmiestneným nábytkom a s oddychovou zónou. Väčšina škôl mala vybudovanú *bezbariérovú úpravu na prízemí a pri vstupe do budovy školy nájazdovými rampami*. V niektorých subjektoch na presun telesne postihnutých žiakov na poschodie slúžila *šikmá schodisková plošina* alebo *schodolez*, v dvoch školách bol *výťah* a ojedinele vybudovali *sociálne zariadenia* pre telesne postihnutých žiakov. Avšak pre optimálny rozvoj a vzdelávanie žiakov s telesným postihnutím *nestačí len čiastočná bezbariérovosť* (bezbariérový prístup do budovy školy), ale je potrebné komplexné riešenie pre vybudovanie bezpečného, zmysluplného priestoru v budove, aby žiaci neboli pri premiestňovaní odkázaní na pomoc druhých. Ostatní žiaci mali zabezpečené rovnaké možnosti na využívanie interiérových a exteriérových priestorov školy, k priestorovému odčleňovaniu žiakov z MRK nedochádzalo. V exteriéri škôl vytvorili školské pozemky a ihriská, školské dvory využívali ako oddychové zóny.

Telocvične nemali k dispozícii žiaci 9 ŠZŠ (41 %). Na vyučovanie telesnej a športovej výchovy využívali v závislosti od podmienok školy triedy, vonkajší areál školy, školské ihrisko, prípadne si prenajímali telocvične a športoviská mesta.

Školskú jedáleň nemali zriadenú v 3 kontrolovaných subjektoch (14 %), žiaci mali stravu zabezpečenú v susedných ZŠ, v 7 školách (32 %) bola strava zabezpečená vo výdajnej školskej jedálni a žiakom 3 škôl¹⁰ (14 %) bola poskytovaná *suchá strava*.

V informačnom dotazníku pre riaditeľa školy 32 % riaditeľov uviedlo, že nemajú dostatok učebníc, učebných textov a pracovných zošitov pre všetky vzdelávacie varianty. Veľkým nedostatkom boli chýbajúce učebnice *pre žiakov vzdelávaných vo variante C a pre žiakov s autizmom vo všetkých ročníkoch a predmetoch*. Pedagogickí zamestnanci pre uvedených žiakov učebné texty a pomôcky získavali z rôznych zdrojov alebo si ich zhotovovali svojpomocne. Dôvodom uvedeného stavu bolo nedodávanie požadovaného počtu učebníc objednávaného prostredníctvom edičného portálu MŠVVaŠ SR. Nedostatok pracovných listov školy pre ostatných žiakov obvykle zabezpečovali kopírovaním alebo svojpomocne vyrobenými učebnými textami.

Záujmové útvary zriadili v 90 % hodnotených škôl. Do ich činnosti zapojili 1 324 žiakov, z nich 563 žiakov (42 %) z MRK. ŠKD zriadili v 77 % škôl, ktoré navštevovalo 454 žiakov, z nich 128 žiakov (28 %) z MRK. Pre žiakov v hmotnej núdzi 88 % riaditeľov škôl pristúpilo k zníženiu alebo odpusteniu príspevku na čiastočnú úhradu nákladov za starostlivosť. V jednej ŠZŠ¹¹ pre *nezáujem zákonných zástupcov žiakov vyradili ŠKD zo siete škôl a školských zariadení*, jeho činnosť kompenzovali ponukou *záujmových útvarov*. V troch školách¹² nebol zriadený ŠKD, pričom v dvoch z nich bol *počet žiakov z MRK nad 100 žiakov*. Voľnočasové aktivity všetkým žiakom z MRK kompenzovali ponukou *záujmových útvarov*. Spojená škola¹³ *nemala zriadený ŠKD ani záujmové útvary*, žiaci navštevovali *záujmové krúžky v centre voľného času (CVC)*.

¹⁰ ŠZŠ, Kováčska 12, Gelnica; ŠZŠ, Richnava 189; ŠZŠ, Ul. SNP 49, Krompachy;

¹¹ ŠZŠ, Ádorská 35, Dunajská Streda – 25 žiakov na 1. stupni, z nich 6 žiakov z MRK;

¹² ŠZŠ, Richnava 189; ŠZŠ ako organizačná zložka SŠI Breziny 256, Prakovce; ŠZŠ, Ul. SNP 49 Krompachy;

¹³ Spojená škola sv. Jozefa, Jašíkova 219, Turzovka – celkový počet žiakov 25, z nich 13 žiakov z MRK, neplnoorganizovaná škola;

Všetci žiaci mali príležitosť zapojiť sa do prezentácie školy na rôznych kultúrnych a športových podujatiach, čím si posilňovali svoje sebavedomie a pozitívne charakterové vlastnosti. Väčšina žiakov využívala voľný čas zmysluplne, čo umožnilo budovanie vzájomných kontaktov medzi žiakmi z rôznych sociálnych skupín. V informačnom dotazníku všetci riaditelia škôl uviedli, že aktívne zapájali zákonných zástupcov žiakov do spoločných aktivít (kultúrne, spoločenské, športové podujatia, besedy na rôzne témy, tvorivé dielne, výlety, exkurzie, a pod.). Participovali pri organizovaní výletov, súťaží, dní otvorených dverí, vianočných besiedkach, vianočnom pečení, tvorivých dielnach a pod. Avšak záujem o *výchovno-vzdelávacie výsledky svojich detí nemali zákonní zástupcovia žiakov z MRK*, čo uviedlo viac ako 50 % riaditeľov škôl.

Výchovné poradenstvo pre žiakov a zákonných zástupcov poskytli vo všetkých hodnotených školách. Výchovní poradcovia zabezpečovali výchovné poradenstvo v oblasti výchovy a vzdelávania formou informačných, koordinačných, konzultačných, metodických a iných súvisiacich činností. Zároveň poskytovali poradenstvo pri profesijnej orientácii žiakov, zabezpečovali proces ukončovania vzdelávania v ŠZŠ a pokračovanie vzdelávania v odbornom učilišti alebo praktickej škole. Riešili problémy žiakov *so správaním, školskou dochádzkou a nedostatočnou prípravou na vyučovanie*. Zákonných zástupcov žiakov predvolávali na individuálne pohovory najmä z dôvodu *problémového správania a záškoláctva*. Vážne problémy riešili v spolupráci s odbornými zamestnancami zariadení výchovného poradenstva a prevencie, s policajným zborom, s úradom práce, sociálnych vecí a rodiny – sociálnou kuratelou a odborom právnej pomoci deťom. Riaditelia 86 % škôl uviedli, že poskytujú a zabezpečujú žiakom odborné služby, poradenské zariadenie je súčasťou ich školy. Ostatné školy zabezpečujú žiakom odborné služby prostredníctvom iných poradenských zariadení.

Iné zistenia

V školskom roku 2017/2018 v jednej ŠZŠ¹⁴ prijali 9 žiakov vo veku od 10 – 16 rokov, ktorí boli klientmi zariadenia Domova sociálnych služieb (DDS) IDEA Prakovce. Riaditeľka školy *nedisponovala konkrétnymi informáciami o tom, či títo žiaci boli zapísaní na plnenie povinnej školskej dochádzky v termíne ustanovenom školským zákonom*. Nemala ani informácie, prečo *zástupca tohto zariadenia nezabezpečil riadne plnenie povinnej školskej dochádzky školopovinnými klientmi*. Napr. klientka narodená 11. 12. 2002 a umiestnená na výkon ústavnej starostlivosti do uvedeného zariadenia rozhodnutím súdu zo 4. 9. 2008 bola do ŠZŠ prijatá až od 1. 9. 2017. K zmene v prístupe DSS IDEA pri zabezpečovaní riadneho plnenia povinnej školskej dochádzky ich klientmi a riešení tohto problému v spolupráci s vedením ŠZŠ došlo v auguste 2017, kedy sa vedenie uvedeného zariadenia malo od riaditeľky školy dozvedieť, že ich niektorí klienti *mali už dávno začať s plnením povinnej školskej dochádzky*. V súvislosti s týmto zistením *Štátna školská inšpekcia* podala zriaďovateľovi¹⁵ uvedeného zariadenia *podnet na vykonanie kontroly*. Na základe kontroly vykonanej dňa 5. 2. 2019 zamestnancami odboru sociálnych vecí Úradu Košického samosprávneho kraja bolo zistené,

¹⁴ ŠZŠ ako organizačná zložka SŠI Breziny 256, Prakovce;

¹⁵ Košický samosprávny kraj;

že plnenie povinnej školskej dochádzky pre prijímateľov sociálnej služby zariadenia DSS IDEA nebolo zabezpečené¹⁶.

Záver

Z 1 878 žiakov prijatých do ŠZŠ bolo 66 % vzdelávaných podľa variantu A (ľahký stupeň mentálneho postihnutia), 17 % podľa variantu B (stredný stupeň mentálneho postihnutia), 12 % podľa variantu C (ťažký alebo hlboký stupeň mentálneho postihnutia) a 5 % žiakov nebolo zaradených do vzdelávacích variantov. Z kontrolovaného počtu žiakov malo 23 % viacnásobné postihnutie a 20 % žiakov sa vzdelávalo podľa IVP.

Prijímanie žiakov do ŠZŠ sa realizovalo vo väčšine subjektov v súlade s právnymi predpismi na základe diagnostikovaného MP po odborných vyšetreniach v zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie, no zároveň sa vyskytli aj prípady, keď niektorým žiakom chýbali *písomné vyjadrenia príslušných poradenských zariadení k vzdelávaniu v ŠZŠ, špeciálnopedagogické vyšetrenia realizovali až po ich prijatí do školy, psychologické vyšetrenia vykonali v zariadeniach mimo rezortu školstva* a v ojedinelých prípadoch bolo rozhodnutie o prijatí pred prerokovaním na zasadnutí pedagogickej rady. Rediagnostické vyšetrenia žiakov realizovali väčšinou po prvom roku plnenia povinnej školskej dochádzky, ale aj po druhom i treťom roku školskej dochádzky alebo úplne absentovali na 1. stupni. Analýzou správ z diagnostických vyšetrení boli zistené nedostatky. V ich záveroch chýbali odporúčania na poskytovanie ďalšej odbornej starostlivosti, zistenia špecifické pre daného žiaka s dosahom na jeho výkon v škole, informácie o silných a slabých stránkach žiaka s odporúčaním na ich rozvíjanie, použité diagnostické testy psychologického vyšetrenia a diagnostické metódy. Nevhodné použitie Wechslerovej intelligenčnej škály (WISC III), z dôvodu slabej znalosti slovenského jazyka u niektorých žiakov. Vzhľadom na uvedené skutočnosti bolo nariadené 22 žiakom rediagnostické psychologické vyšetrenie.

Obsah vzdelávania v ŠkVP zadefinovali vo väčšine škôl v súlade s požiadavkami školského zákona, s cieľmi výchovy a vzdelávania, ktoré zodpovedali zameraniu škôl. Obsahovali osobitosti, podmienky výchovy a vzdelávania žiakov s MP, avšak *väčšina škôl nevenovala pozornosť rozpracovaniu špecifik a podmienok vzdelávania žiakov z MRK* aj napriek tomu, že ich v škole vzdelávali. Učebné plány väčšiny kontrolovaných škôl vychádzali z rámcových učebných plánov uvedených vo VP. Školy mali k UP vypracované poznámky, ktoré obsahovali podrobnosti organizácie vyučovania vzhľadom na osobitosti žiakov. Avšak svojvoľná úprava UP založená na redukcii počtu predmetov u skupiny žiakov (bez návrhu príslušných odborníkov) nevytvárala podmienky pre získanie vzdelania v súlade s potrebami a možnosťami žiakov. Zároveň neodôvodnené zaradenie žiaka do prvého ročníka, ktorý už absolvoval a ukončil ho s hodnotením prospel je ukázkou zlyhania systému.

Žiaci, ktorí sa nevzdelávali podľa VP, mali vypracované IVP, ktoré zväčša rešpektovali ich špecifické potreby. Podľa IVP školy vzdelávali 20 % žiakov, avšak vyskytli sa školy, ktoré

¹⁶ Zariadením IDEA – DSS neboli na kontrolu predložené doklady preukazujúce odklad plnenia povinnej školskej dochádzky a ani doklady dokumentujúce plnenie povinnej školskej dochádzky v období do prijatia do ŠZŠ, Breziny 256, Prakovce.

nerespektovali špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby žiakov a odporúčania poradenských zariadení.

V školskom roku 2017/2018 prijali v jednej ŠZŠ žiakov, ktorí boli klientmi zariadenia domova sociálnych služieb, ktorým zástupca zariadenia nezabezpečil riadne plnenie povinnej školskej dochádzky. Vzhľadom k tomu, že v SR nemožno nikoho oslobodiť od plnenia povinnej školskej dochádzky a zákonný zástupca dieťaťa je povinný prihlásiť dieťa na plnenie povinnej školskej dochádzky sa jedná o flagrantné porušenie tohto princípu a neodôvodnené inštitucionálne zlyhanie, z ktorého je zrejmé, že neexistujú funkčné mechanizmy sledujúce plnenie povinnej školskej dochádzky v prípade detí v ústavnej starostlivosti.

Kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre pedagogických a odborných zamestnancov nespĺňalo 19 pedagogických zamestnancov (4 %), ktorí si dopĺňali najmä špeciálnopedagogickú spôsobilosť. V súvislosti s počtom žiakov z MRK bol počet pedagogických zamestnancov ovládajúcich rómsky jazyk v písomnej aj ústnej podobe nepostačujúci, pričom asistenta učiteľ pre žiakov z MRK nevidovala žiadna kontrolovaná škola.

Priestorové a materiálno-technické podmienky neboli na primeranej úrovni. Telocvične nemalo k dispozícii 41 % ŠZŠ a preto využívali triedy, vonkajší areál školy, školské ihrisko, prípadne si prenajímali telocvične a športoviská mesta. Školskú jedáleň nemalo zriadenú 14 % subjektov a stravu žiakom zabezpečovali v jedálni susedných ZŠ, vyskytli sa aj 3 školy, ktoré žiakom poskytovali iba suchú stravu. Významný sa javil aj nedostatok učebníc, učebných textov a pracovných zošitov pre niektoré ročníky a varianty vzdelávania. Nedostatok povinného materiálno-technického a priestorového zabezpečenia je nelichotivým obrazom pre vytváranie rovného prístupu vo vzdelávaní žiakov v ŠZŠ. Školy, ktoré nemajú telocvične, nemôžu naplniť ciele vyučovacieho predmetu telesná a športová výchova, žiaci mali vytvorenú bariéru na dosiahnutie optimálneho telesného a pohybového rozvoja. Zo zdravotného hľadiska je významná funkcia telesnej a športovej výchovy, pretože rozvíjanie pohybových aktivít súvisí s rozvojom poznávacej činnosti a celkovým fyzickým stavom. Zároveň absencia školských jedální neprispieva k plnohodnotnému zdravému vývinu žiakov. Podávanie suchej stravy prichádza do úvahy len vo výnimočných prípadoch (krátkodobo), pričom jej výdaj musí zodpovedať hygienickým a priestorovým podmienkam. Zdravá výživa svojím zložením musí vyhovovať energetickej a nutričnej hodnote. Z dlhodobého hľadiska nemôže byť podávaná suchá strava, pretože môže ísť o vedomé ohrozenie zdravia žiakov.

Záujmové útvary zriadili v 90 % kontrolovaných škôl a ŠKD v 77 % subjektov. Do činnosti záujmových útvarov zapojili 70 % všetkých žiakov, z nich 42 % žiakov z MRK (čo predstavovalo takmer 77 % z celkového počtu žiakov z MRK). Činnosť v záujmových útvaroch bola pre žiakov z MRK atraktívnejšia a pestrejšia. V menšej miere navštevovali žiaci ŠKD, len necelá štvrtina z nich prejavila o jeho činnosť záujem. Aj napriek tomu, že 88 % riaditeľov škôl pristúpilo k zníženiu alebo odpusteniu príspevku na čiastočnú úhradu nákladov za starostlivosť, záujem žiakov z MRK o činnosť v ŠKD bol nedostatočný. Nízky záujem žiakov z MRK o činnosť v ŠKD je potrebné zmeniť vhodnou motiváciou rodičov s vysvetlením významu trávenia voľného času po vyučovaní v ŠKD, čo je dôležité aj z hľadiska osobného rozvoja žiakov. Pokiaľ je domáce prostredie prekážkou želaného

osobnostného vývoja dieťaťa a neposkytuje možnosti na prípravu do školy, často dochádza k strate motivácie dieťaťa vzdelávať sa a v konečnom dôsledku sa zaraďuje do kategórie žiakov, ktorý nezískavajú ani nižšie stredné vzdelanie. Zároveň je potrebné konštatovať, že tradičný spôsob organizácie času a ponuka činností v ŠKD sú často málo prítiažlivé, a preto je pochopiteľné, že záujem o trávenie voľného času v týchto zariadeniach v rámci skupiny detí z MRK nie je vysoký.

Riaditelia 86 % škôl uviedli, že poskytujú a zabezpečujú žiakom odborné služby, poradenské zariadenie je súčasťou ich školy. Ostatné školy zabezpečujú žiakom odborné služby prostredníctvom iných poradenských zariadení. Výchovné poradenstvo zabezpečili vo všetkých školách. *O výchovno-vzdelávacie výsledky žiakov z MRK sa ich zákonní zástupcovia zaujímali menšou mierou*, čo uviedlo viac ako 50 % riaditeľov škôl.

Kvalitu vzdelávania žiakov v ŠZŠ všeobecne zhoršujú podmienky, ktoré nemôžu ovplyvniť samotné školy (telocvičňa, jedáleň, učebnice, nedostatok odborného personálu). Rovný prístup ku kvalitnému vzdelávaniu však komplikujú v niektorých prípadoch aj nedostatky, ktoré súvisia s neprofesionálnosťou niektorých vedúcich zamestnancov škôl a zariadení výchovného poradenstva a prevencie (prijímanie žiakov do ŠZŠ bez preukázateľných dôvodov; chýbajúce IVP, resp. ich neuplatňovanie vo výchove a vzdelávaní; svojvoľné úpravy obsahu vzdelávania). Zistené nedostatky v ŠZŠ súviseli aj s nedostatkami v odbornej činnosti poradenských zariadení, ktoré našli svoj negatívny odraz v správach z diagnostických vyšetrení, pričom tieto následne komplikovali nastavovanie vzdelávacích ciest žiakov v samotných školách.

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

- ✓ prijímanie žiakov do ŠZŠ až po diagnostických vyšetreniach (psychologických a špeciálnopedagogických) so stanovením diagnózy mentálne postihnutie ako východisko pre zabezpečenie adekvátnych podmienok výchovy a vzdelávania,
- ✓ vedenie odbornej dokumentácie žiakov (úplnosť, jednotnosť, efektívnosť, prehľadnosť) a evidovanie platnosti správ z odborných vyšetrení žiakov, následné zabezpečenie rediagnostických vyšetrení,
- ✓ zabezpečenie realizácie rediagnostických vyšetrení žiakov po prvom roku plnenia povinnej školskej dochádzky,
- ✓ spolupracovanie so zariadeniami výchovného poradenstva a prevencie v prípade škôl, pri ktorých uvedené zariadenia nie sú súčasťou škôl,
- ✓ vypracovanie diagnostických správ (zamerané na posúdenie silných a slabých stránok v zmysle prediktorov ich ďalšieho vzdelávania a oblastí vyžadujúcich cieľnú stimuláciu, na konkrétne pedagogické postupy, ktoré by pomohli žiakom zvládať nároky školy),
- ✓ zapracovanie osobitostí a podmienok výchovy a vzdelávania žiakov z MRK do ŠkVP,
- ✓ odstraňovanie stavebných bariér pre žiakov s viacnásobným postihnutím,
- ✓ využívanie príkladov dobrej praxe pri eliminovaní záškoláctva a zapájania zákonných zástupcov žiakov z MRK,
- ✓ zabezpečenie kontrolnej činnosti riaditeľov zariadení výchovného poradenstva a prevencie vo vzťahu k výstupným správam z diagnostických vyšetrení,

- ✓ vytvorenie podmienok na vyučovanie telesnej a športovej výchovy z dôvodu chýbajúcich telocviční,
- ✓ vytvorenie podmienok pre dôstojné stravovanie žiakov z dôvodu nedostatku školských jedální.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom ŠZŠ

- ✓ prijímať žiakov do ŠZŠ až po písomnom vyjadrení a jednoznačnom stanovení diagnózy mentálne postihnutie príslušným poradenským zariadením výchovného poradenstva a prevencie,
- ✓ zamerať kontrolnú činnosť na vedenie dokumentácie, vzdelávanie a uplatňovanie individuálnych vzdelávacích plánov integrovaných žiakov vo výchovno-vzdelávacom procese,
- ✓ zefektívniť kontrolnú činnosť vedúcich pedagogických zamestnancov,
- ✓ zabezpečiť realizáciu rediagnostických vyšetrení žiakov po prvom roku plnenia povinnej školskej dochádzky,
- ✓ vypracovať efektívne nástroje na riešenie záškoláctva, zamerať sa na pozitívne motivačné opatrenia na podporu pravidelnej školskej dochádzky,
- ✓ zamestnávať pedagogických zamestnancov so znalosťou rómskeho jazyka v písomnej aj ústnej podobe, prípadne ovládajúcich dialekt miestnej komunity na komunikačnej úrovni,
- ✓ zaangažovať zákonných zástupcov žiakov z MRK do činnosti školy, inšpirovať sa príkladmi dobrej praxe pri eliminácii záškoláctva.

Zriaďovateľom

- ✓ vytvárať v spolupráci so školami podmienky na zriadenie školskej jedálne, resp. zabezpečenie školského stravovania žiakov, výdaj stravy (nie výdaj suchej stravy),
- ✓ vytvárať v spolupráci so školami podmienky na edukáciu obsahu vyučovacích predmetov pracovné vyučovanie, telesná a športová výchova (telocvične, ihriská),
- ✓ vytvárať podmienky na skvalitnenie personálneho a materiálno-technického vybavenia zariadení výchovného poradenstva a prevencie,
- ✓ zabezpečiť finančné prostriedky na vytvorenie pracovného miesta pre asistentov učiteľa žiakom z MRK,
- ✓ vytvárať podmienky na vybudovanie bezbariérového prostredia školy,
- ✓ zosúladiť údaje elokovaného pracoviska zo zriaďovacou listinou škôl.

Školským zariadeniam výchovného poradenstva a prevencie

- ✓ vypracovať diagnostické správy žiakov s relevantnou výpovednou hodnotou (dodržiavať požadovanú štruktúru a obsah, používať aktuálne psychodiagnostické metódy, aktuálnu terminológiu klasifikácie mentálneho postihnutia, uvádzať použité metodiky a jasný záver so zreteľom na potreby žiakov),
- ✓ spolupracovať so školou pri realizácii rediagnostických vyšetrení žiakov po prvom roku plnenia povinnej školskej dochádzky a pri realizácii rediagnostických vyšetrení po dobe platnosti správ z odborných vyšetrení.

Metodicko-pedagogické centrum

- ✓ realizovať vo väčšej miere vzdelávacie programy kontinuálneho vzdelávania pre pedagogických a odborných zamestnancov, odborné semináre i konferencie zamerané na inovatívne metódy v edukácii žiakov s poruchou autistického spektra, s viacnásobným postihnutím a pre zabezpečenie vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a žiakov z marginalizovanej rómskej komunity.

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie

- ✓ zabezpečiť pre školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie metodické, školiace aktivity v oblasti práce so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia a z marginalizovaných rómskych komunit,
- ✓ poskytnúť poradenské konzultácie školám, školským zariadeniam, školským psychologom, školským špeciálnym pedagógom a poradenským zariadeniam, ktoré pracujú so žiakmi so ŠVVP,
- ✓ poskytnúť zariadeniam výchovného poradenstva a prevencie odporúčané psychodiagnostické nástroje pre deti a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a z marginalizovaných rómskych komunit.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu

- ✓ doplniť § 95 ods. 3 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov: „ *Deti alebo žiaci sa do škôl podľa odseku 1 prijímajú na základe ich zdravotného znevýhodnenia po diagnostických **psychologických a špeciálnopedagogických vyšetreniach** zameraných na zistenie ich špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb vykonaných zariadením výchovnej prevencie a poradenstva*“.

Odôvodnenie: Jednoznačné a konkrétne stanovenie povinnosti prijímať žiakov so zdravotným znevýhodnením do škôl so správami z oboch diagnostických vyšetrení je dôležité, pretože v praxi riaditelia škôl prijímajú a často aj vzdelávajú týchto žiakov bez potrebného špeciálnopedagogického diagnostického vyšetrenia, ktoré poskytuje informácie o konkrétnych výchovných a vzdelávacích potrebách žiakov, potrebných pomôckach a špecifikách ich edukácie. Bez týchto informácií škola nedokáže zabezpečiť vytvorenie nevyhnutných podmienok, ktoré umožnia výchovu a vzdelávanie týchto žiakov.

- ✓ stanoviť počet odborných zamestnancov zariadení výchovného poradenstva a prevencie vo vzťahu k potenciálnej klientele tak, aby mohli zabezpečovať svoje služby komplexne a v požadovanej kvalite,
- ✓ spolupracovať s Ministerstvom zdravotníctva SR pri riešení záškoláctva žiakov z MRK,
Odôvodnenie: *školy upozorňujú na to, že lekári vydávajú žiakom z MRK ospravedlnenia často bezdôvodne, nedodržiavajú liečebný režim, pričom takýmto spôsobom nepriamo podporujú ich záškoláctvo.*